

METODICKÝ PRŮVODCE

**Spolupráce základních škol
a nízkoprahových zařízení
pro děti a mládež**

OBSAH

Úvod	strana 2
1. Problematika meziprofesní spolupráce	strana 5
2. Jak navázat a systematicky rozvíjet spolupráci mezi ZŠ a NZDM.....	strana 12
3. Formy spolupráce	strana 18
4. Metodické pozorování a reflexe.....	strana 29
Závěr.....	strana 33

Zkratky používané v dokumentu:

Děti s OMJ = děti s odlišným mateřským jazykem

ZŠ = Základní škola

NZDM = Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

HVCM = Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney

NDU = Projekt Naproti dětem z Ukrajiny

RVP = Rámcový vzdělávací program

ŠVP = Školní vzdělávací program

SP = Sociální pracovník/pracovnice

ÚVOD

Tento metodický průvodce vychází ze zkušeností, které získala organizace Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney (dále HVCM) v projektech Naproti a Naproti dětem z Ukrajiny (dále NDU), které realizovala v letech 2021–2023 za finanční podpory Bader Philanthropies, Nadace České spořitelny a dalších partnerů. Cílem obou projektů byla **podpora a rozvoj systematické spolupráce pracovníků základních škol (dále ZŠ) a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (dále NZDM)**. Jde o místa, kde s dětmi odborníci pracují na každodenní bázi, proto jsme přesvědčeni, že právě zde může mít navázání spolupráce dlouhodobý efekt a inspirovat další aktéry ve vzdělávání. Ukazuje se totiž, že koordinovaná činnost zmíněných institucí přináší řadu výhod nejen dětem, ale i jejich vzdělavatelům a sociálním pracovníkům, protože umožňuje efektivní a komplexní podporu dětí.

Projekty probíhaly v devíti lokacích: na třech místech v Praze, dále v Radotíně, Mostě, Brně, Kutné Hoře, Kolíně a Olomouci. Spolupracovalo s námi více než 30 sociálních pracovníků, 25 pedagogických i nepedagogických pracovníků ZŠ, 8 ředitelů a zástupců škol, 7 zástupců zřizovatelů a odborů sociálních věcí a více než 60 externích lektorů, dobrovolníků a dalších aktérů. V projektu Naproti dětem z Ukrajiny bylo zapojeno přes 800 ukrajinských a českých dětí, desítky dětí se zúčastnily letních škol Naproti a lekcí hodnotového vzdělávání ve školách za účasti sociálních i pedagogických pracovníků.

Používáme zde citace z výpovědí našich spolupracovníků, které jsme shromáždili pomocí dotazníkových šetření a hloubkových rozhovorů v partnerských institucích v průběhu obou projektů. Mají ilustrativní charakter a nabízejí autentický vhled do tématu spolupráce pedagogů a sociálních pracovníků.

Děkujeme všem kolegům za jejich otevřenost a ochotu své postřehy sdílet.

V průvodci Vás seznámíme:

- s podmínkami, které umožňují funkční spolupráci ZŠ a NZDM
- s tipy, jak spolupráci mezi školou a nízkoprahovým klubem navázat a jak ji systematicky rozvíjet
- s přínosy, ale i možnými úskalími této spolupráce
- s ověřenými formami spolupráce učitelů a sociálních pracovníků NZDM
- s doporučeními, jak vést podpůrnou a efektivní meziprofesní komunikaci

Co vám přinesla spolupráce ZŠ a NZDM?

Asistentka pedagoga v ZŠ:

„V NZDM děti dělají různé aktivity a já je můžu pozorovat a poznávat, co dětem jde lépe, co mají rády. A tyhle informace můžu předávat učitelce a tím lépe zapojit dítě do výuky.“

Sociální pracovnice v NZDM:

„V rámci projektu Naproti jsem se seznámila s novými učiteli, kteří jsou otevření spolupráci s NZDM a záleží jim i na sociální stránce žáků, nikoliv jen na prospěchu, což považuji za důležité.“

Pedagog:

„Na práci sociálních pracovníků se dívám s respektem a měli by vědět, že také oni mě mohou kdykoliv kontaktovat.“

Ředitelka ZŠ:

„Učitelé si navyklí kontaktovat NZDM a domlouvají se na zakázce (doučování apod.). Je důležité, že děti vědí, že existuje bezpečné místo, kde mohou být. My při komunikaci s rodiči a dětmi rozšiřujeme povědomí, že takové místo existuje a je možné ho využívat.“

PROBLEMATIKA MEZIPROFESNÍ SPOLUPRÁCE

Meziprofesní spolupráce pohledem HVCM

Organizace HVCM pořádá kurzy hodnotového vzdělávání již od roku 2015. Prošlo jimi více než 1600 pedagogů a dalších profesionálů v oboru vzdělávání a sociálních služeb. Programy, se kterými vyjíždíme do škol po celé republice, nám umožňují reagovat na potřeby, které se ve školách objevují.

Jsme přesvědčeni, že jednou z důležitých výzev našeho vzdělávacího systému je vytváření funkčních **multiprofesních týmů**. Mnozí účastníci našich kurzů – ředitelé škol, pedagogové, asistenti pedagoga, vychovatelé, sociální pracovníci – si uvědomují, že děti, se kterými pracují, potřebují často mnohem komplexnější podporu, než jim mohou ze své profesní pozice zajistit. Řada z nich sdílí pocit osamění, nejistoty nebo frustrace při řešení složitých situací, kterým jsou v kontaktu s dětmi každodenně vystaveni. Jde například o specifické vzdělávací potřeby, psychické poruchy, traumatické zážitky, neuspokojivé sociální či vztahové zázemí dětí apod.

Pedagožka (anonymní dotazníkové šetření HVCM)

„Jsme ve škole hodně limitovaní časem a plněním ŠVP (pozn. Školní vzdělávací program). Máme ve třídě kolem 25–30 zcela rozdílných dětí, z různých prostředí, s různým rodinným zázemím, které by pro svou práci potřebovaly mnohem individuálnější přístup, než jsme někdy schopni poskytnout. V tomto ohledu jsou sociální pracovníci trochu ve výhodě, proto je jejich práce tak důležitá.“

Zástupkyně ředitele, Praha

„Spolupráce pedagogických i nepedagogických pracovníků s ostatními organizacemi nebo jinými experty je pro vedení školy úplně klíčová, protože si uvědomujeme, že ne vždycky jsme schopni postihnout záze-

mí dětí a jejich mimoškolní zájmy. Zároveň nám jde o to, aby zažívaly ve škole úspěch a víme, že jejich mimoškolní talenty a zázemí jsou určující pro to, jak se ve škole chovají.”

Přesto není lehké určit hranice svých možností a požádat o pomoc nebo spolupráci další aktéry ve vzdělávání a sociálních službách. Jedním z důvodů této situace je fakt, že mezi jednotlivými profesemi, které pracují s dětmi, existuje řada profesních předsudků a bariér. Ty vycházejí nejčastěji z neznalosti náplně a způsobu práce ostatních profesí nebo nedostatku pozitivních zkušeností s nimi. Dalším důvodem je chybějící systematická podpora, která by připravila prostředí, v němž mohou jednotliví aktéři spolupráci rozvíjet.

Sociální pracovnice, Radotín

„Pro mě to třeba bylo poprvé, kdy jsem se vůbec byla podívat ve škole. Protože my tam jinak nechodíme. My sice jsme v areálu, ale jinak se do školy nedostanu.”

Sociální pracovník, Běchovice

„Hodně jsme naráželi na nepochopení od učitelů, jak ta naše služba funguje, že to není jenom doučování, ale že můžeme pomoci i s jinými věcmi, třeba při šikaně, péči o psychické zdraví dětí a můžeme být podpůrná služba školy. Školy ale takovou nabídku vnímají tak, že jim někdo zasahuje do jejich práce, prostředí a že je to nějaká kontrola, což není.”

Ředitelka ZŠ, Kutná Hora

„Pro dobrou spolupráci jsou potřeba dobré vztahy, otevřenost a ochota hledat oblasti, kde se můžeme využít a vzájemně si pomoci. Ale musí tam být osobní zralost, motivace. Je potřeba poznat se, odbetnout se, neříkat jen, jak to nejde, ale hledat způsoby, jak to jde.”

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PRÁCE PEDAGOGA A SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

Pro vznik spolupráce pedagogů a sociálních pracovníků je důležité odbourávat profesní předsudky. Jednou z cest, jak toho lze dosáhnout, je vytvářet příležitosti pro jejich pravidelné setkávání a společnou práci s dětmi, prostřednictvím které se mohou lépe poznat a posílit vzájemnou

důvěru. Důležité je uvědomit si, že každá z profesí využívá jiných výchovných a vzdělávacích prostředků pro dosažení stejného cíle, kterým je podpora dítěte v jeho zdravém vývoji.

Sociální pracovník, Kutná Hora

„Pro nás je primární, že sledujeme zájem dítěte. To je vlastně ten základní pilíř spolupráce se školami. Prostě jde o to, aby dítě mělo zázemí jak z naší strany, tak ze strany školy a abychom vzájemně dokázali komunikovat i třeba mimořádné problémy toho dítěte. Abychom dokázali školu upozornit, že se něco děje a aby škola na to patřičně zareagovala.“

Pedagožka, Praha

„Potřebujeme navázat kontakt a osobně se setkávat, protože pracujeme sice v úplně jiných podmínkách, ale se stejnými dětmi.“

Jak vnímají svou profesi pedagogové a sociální pracovníci v NZDM?

Pedagogové vnímají svou profesi jako velmi komplexní. Spočívá ve vzdělávací a výchovné činnosti, v komunikaci s žáky, rodiči, kolegy i návaznými institucemi, vyžaduje adaptaci na individuální vzdělávací potřeby dětí a také další vzdělávání. Za náročné pedagogové považují výuku širokého spektra dětí s různými potřebami a časovou náročnost učebního procesu (příprava, realizace, hodnocení).

Pedagožka (anonymní dotazníkové šetření HVCM)

„Učitelství je profese velmi rozmanitá. Za sebe chápu její hlavní poslání vzdělávání dětí a dospívajících v rovině znalostí, dovedností a sociálních kompetencí. S tím souvisí plánování výuky, koncepční rozhodování o obsahu, formách a metodách výuky. Je třeba se zaměřit ne pouze na to, co učit, ale jakým způsobem, kolik a proč (a to v každé jednotlivé třídě a u každého jednotlivého žáka, zejména mají-li specifické poruchy učení nebo jsou to mluvčí s odlišným mateřským jazykem). Aby to mne i děti bavilo, je třeba se permanentně vzdělávat. Důležitou součástí výuky je zpětná vazba, a to nejen ve formě opravování žákovských prací a testů, ale také opakování učiva, zjišťování, nakolik si děti osvojily, co měly. Součástí učitelské profese je samozřejmě i komunikace s rodiči, ne pouze ohledně prospěchu, ale často řešíme osobní potíže dětí i rodičů, zhoršení rodinné situace, ve vážnějších případech též s vedením a OSPOD.“

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je sociální služba ve formě klubu, který je otevřený všem dětem, které mají zájem přijít. **Sociální pracovníci** zde reagují na aktuální krizové situace, ve kterých se děti ocitají, pomáhají s jejich řešením a zároveň je učí těmto situacím předcházet. Kluby nabízejí poradenství, preventivní programy, volnočasové aktivity, doučování, ale také bezpečné a podnětné prostředí, které mnohým dětem chybí doma a ve kterém mohou trávit čas podle svého vlastního uvážení, v rámci obecných pravidel klubu. Vzhledem k dobrovolnosti účastnit se nabízených služeb je pro jejich práci zásadní pocit bezpečí a důvěry ze strany klientů, odtud také princip anonymity.

Sociální pracovníce (anonymní dotazníkové šetření HVCM)

„Naše role je nepedagogická a nedirektivní, působíme jako ‚průvodce‘ a podpora pro děti v různých situacích.“

Sociální pracovník, Praha

„Snažíme se aktivovat děti tak, aby trávily svůj volný čas smysluplným jednáním, snažíme se je zkompetentnit. Výsledek naší práce by mělo být to, že nás dítě nebude potřebovat.“

Základní rozdíly v práci pedagogů a sociálních pracovníků

Pedagog v ZŠ

Odborník na pedagogickou činnost, tj. na učební proces, didaktické postupy a techniky předávání znalostí a dovedností

Práce s kolektivem, velký počet dětí a jejich fluktuace

Povinná školní docházka, povinnost informovat zákonné zástupce

Komunikace s rodiči zejména o výsledcích vzdělávání

Detekování problému učení u dětí

Sociální pracovník v NZDM

Odborník na sociální adaptaci dětí, na komunikaci s ohroženými dětmi a jejich rodinami

Spíše individuální péče o dítě v delším časovém horizontu

Docházka na dobrovolné bázi, možnost anonymity klienta

Přesah do rodinného zázemí a možnost poradenství v sociální oblasti

Prevence a řešení krizových situací u dětí

O rozdílech mezi profesemi

Bývalá sociální pracovníce a nyní asistentka pedagoga (ZŠ, Brno)

„V roli sociální pracovníce pro mě bylo snadnější pracovat s celou rodinou. Mluvit s nimi o jejich sociální situaci, o finančních otázkách, jak to mají s bydlením a ten kontakt byl založený na dobrovolnosti, důvěře a spolupráci s tou rodinou.

Tady ve škole nemůžu oslovit rodiče dětí ze své pozice, musela bych jít za třídním učitelem těch dětí a začít s ním projednávat to, že jsem si všimla, že se tam něco děje, že by bylo dobré oslovit rodiče a na to bych potřebovala čas mluvit s tím třídním učitelem a ten by na to musel mít také čas. Ten čas tady prostě na to vůbec není. Není to těžiště naší práce. V neziskovce si můžeme na klientské poradě povídat třeba půl hodiny o jednom klientovi a rozebírat jeho situaci ze všech stran a pak ještě na supervizi třeba další 2 hodiny. Jenže tady ve škole si to řekneme v poklusu, nad polívkou u oběda a supervizi nemáme, to je úplně jiný přístup.“

O neporozumění mezi profesemi:

Sociální pracovník, Kutná Hora

„Vzájemně si někdy nerozumíme. To, co škola řeší jako problém, my jako problém nevidíme a naopak. Protože učitelé jsou zaměřeni hodně na výuku a ne na zázemí a my jsme zaměřeni na zázemí a oni to někdy nedokážou propojit.“

PŘEKÁŽKY A PŘÍNOSY SPOLUPRÁCE

Možné překážky spolupráce ZŠ a NZDM

- Neznalost navazující profese a možností spolupráce
- Zdlouhavé navazování spolupráce (omezené časové možnosti jednotlivců)
- Fluktuace pracovníků
- Profesní i osobní předsudky
- Různý přístup k dětem
- Nevyvážené zapojení jednotlivých profesí do spolupráce
- Nutnost ochrany informací, GDPR (respektování anonymity klientů v NZDM)

- Pracovní přetížení
- Nezájem dětí nebo rodičů (např. strach ze stigmatizace, nedůvěra, nedostatek motivace)
- Nesamostatnost dětí (např. nutnost doprovodu do NZDM)

Sociální pracovník, Praha

„Máme metodiku sociální práce, která vychází ze zákona a kterou musíme ctít. Je tam anonymita našich klientů a naše mlčenlivost. Nemůžeme sdílet náročnou sociální situaci, citlivé údaje apod.“

Zástupkyně ZŠ, Praha

„Způsob, jakým si předáváme informace, je velmi jednoduchý. Za souhlasu dítěte i rodičů sociální pracovníci komunikují většinou e-mailem s učitelem, ale není výjimkou, že učitel jde přímo do klubu a domluví se se sociálním pracovníkem. Dost často je u toho i dítě. Myslím si, že důvěra v to, že nikoho nebalamutíme za zády, je podstatná. Je dobré udělat dohodu, se kterou jsou všechny strany spokojené. Všichni vědí, co si říkáme a co ne. To dodržujeme.“

Přínosy spolupráce

- Komplexní podpora dětí (provázanost mezi vzdělávací a sociální oblastí)
- Efektivní individuální podpora dětí
- Možnost zažít děti v jiném kontextu
- Vzájemná podpora vzdělavatelů a sociálních pracovníků
- Jasné vymezení rolí a kompetencí jednotlivých aktérů
- Prohlubování vzájemné důvěry a porozumění mezi profesemi
- Předávání know-how mezi pedagogy a sociálními pracovníky (např. práce s pravidly, práce s heterogenní skupinou, práce s ohroženými dětmi, pedagogické metody pro efektivní učení apod.)
- Pomoc při pořádání akcí
- Zapojení zřizovatele (případně spolupráce odboru vzdělávání a odboru sociálních věcí v obci)

Sociální pracovníci zapojení v projektech Naproti a NDU, Praha

„Vnímám teď víc práci učitelů s třídním kolektivem, vidím, že některé záležitosti (např. šikanu) škola řeší.“

„Zjistila jsem, kolik aktivit škola zajišťuje i mimo vyučování: dobrovolné doučování, volnočasové aktivity, školní knihovna, prostor pro odpočinek uvnitř i venku.“

„Postoj učitelů k dětem se změnil v rámci příměstského tábora Naproti, kdy učitelé vystoupili z role učitele a byli více partnerští, nahlédli a zajímali se i o situace dětí mimo školu (vztahy v rodině, s vrstevníky, stydlivost apod.)“

NAVÁZÁNÍ A ROZVOJ SPOLUPRÁCE ZŠ A NZDM

KROK 1: NAVÁZÁNÍ SPOLUPRÁCE

Iniciátorem spolupráce může být:

- Sociální pracovník
- Pedagog
- Vedení školy
- Vedení NZDM
- Obec/Zřizovatel
- Síťovací organizace

Zkušenost HVCM:
V případě programu Naproti byla iniciátorem naše organizace HVCM, ale leckde jsme již navazovali na předchozí dílčí spolupráci školy a NZDM. Z naší zkušenosti vzniká spolupráce nejčastěji na popud NZDM.

Tipy na navázání spolupráce:

- **Navazte osobní kontakt s kolegy ze ZŠ/NZDM při neformálním setkání**
Pozvání na kávu do klubu, na oběd do školy, společná jednorázová akce s dětmi apod.
- **Oslovte vedení ZŠ a NZDM, vytvořte prostor pro spolupráci**
Schůzka s vedením na téma uvolnění kapacit a možnosti podpory společných aktivit
- **Představte službu NZDM jednotlivým aktérům**
Prezentace na poradě vedení školy, na poradě učitelů, na třídních schůzkách apod.

Sociální pracovník, Běchovice

„My jsme začali tím, že jsme představili terénní práci na škole. Pak jsme představili službu na školním parlamentu a byli jsme na poradách učitelů 2. i 1. stupně. A pak jsme byli ještě na třídních schůzkách. Je to strašný kvantum práce, pokud to má být dobře zasiťované, některé služby podle mě nechtějí jít v sedm večer na třídní schůzky nebo se utrhnout ze služby a jít prezentovat učitelům a odpovídat na otázky. Ale je potřeba, aby všichni pochopili, v čem může být ta služba prospěšná škole.“

Sociální pracovnice, Radotín

„Kontaktoval nás zástupce z 2. stupně, s ním jsem třeba domluvená, že půjdu za jednotlivými učiteli poslední týden v srpnu. Je prostě potřeba tomu učitelům napsat. Pokud něco potřebuji, musím mít fakt individuální kontakt. Musím být asertivní.“

KROK 2: ROZVOJ SPOLUPRÁCE

Tipy na rozvoj spolupráce:

- **Zorganizujte společnou schůzku, nejlépe za přítomnosti vedoucích pracovníků**
Formulujte svá očekávání, definujte potřeby, na které chcete reagovat, zjistěte personální možnosti všech aktérů, proberte možnosti finanční podpory společných aktivit.
- **Zapojte zřizovatele (Odbor školství, Odbor sociálního začleňování MČ atd.)**
Využijte jeho informační a koordinační role.
- **Vyberte si formu, jakou chcete spolupracovat**
Například různé formy pravidelné komunikace, pravidelná přítomnost sociálních pracovníků ve škole, společné aktivity v NZDM, letní škola (podrobněji viz kapitola 3).
- **Vymezte jasně role, které budete při realizaci společných činností zastávat (viz níže)**
Kdo bude koordinovat společné aktivity? Kdo bude komunikovat s rodiči? Kdo bude mít jakou roli při realizaci společného programu? Kdo povede společné reflexe? apod.
- **Plánujte společné aktivity v rámci delšího časového období (alespoň 6 týdnů dopředu).**
- **Ošetřete předávání informací mezi školou a NZDM**
Respektujte mlčenlivost o citlivých údajích (rodinná anamnéza, lékařské diagnózy apod.) i důvěru dětí, případně si zajistěte souhlas zákonných zástupců.
- **Spolupráci pravidelně reflektujte**
Reflektujte spolupráci jak interně po každé společné aktivitě, tak i formou externí supervize po delším časovém úseku (minimálně 1krát za 6 měsíců)
Pravidelně reflektujte potřeby dětí, reflexi a doporučení další podpory zapisujte.

KROK 3: SYSTEMATICKÁ PODPORA SPOLUPRÁCE

Tipy na rozvoj systematické spolupráce:

- **Zapojte vedení školy do systematizace spolupráce**

Škola i NZDM mohou zapracovat spolupráci nebo společné aktivity do své celkové strategie.

- Spolupracující organizace mohou podepsat *Memorandum o spolupráci*. Při jeho sestavování buďte co nejvíc konkrétní, specifikujte, jak bude spolupráce vypadat, k čemu se strany zavazují, jaké bude personální zajištění apod...

- **Podporujte dobré vztahy mezi pedagogy a sociálními pracovníky dlouhodobě**

Zvětě pravidelně sociální pracovníky na setkání učitelského sboru, představte je a vysvětlete roli služby ve vztahu k dětem.

- **Využijte další specialisty ve škole**

Využijte sociální pedagogy a školní psychology jako spojovací článek mezi vzdělávacími a sociálními potřebami dětí. Mohou se stát koordinátory a metodiky společných aktivit.

- **Zapojte do společných aktivit další aktéry**

Motivujte ke spolupráci rodiče, pracovníky neziskových organizací, představitele různých spolků či firem v okolí školy, vrstevníky (starší žáky).

Zkušenost HVCM:
Individuální spolupráce bývají úspěšné a pro jednotlivé děti nebo třídní kolektivy přínosné, nicméně často končí s odchodem aktivního sociálního pracovníka nebo pedagoga na jiné pracovní místo. Spolupráce stojí vždy na jednotlivcích, přesto je role vedení školy a NZDM zásadní pro její dlouhodobé udržení.

Jak se mohou učitel a sociální pracovník podpořit na úrovni každodenní praxe?

Učitel může:

- Informovat pravidelně všechny děti a rodiče o službách NZDM.
- Vytipovat konkrétní děti, pro které by služby NZDM byly vhodné, a klub jim i jejich rodičům doporučit.
- Upřesnit zakázku na doučování.

- Definovat a komunikovat základní učební minimum pro zvládnutí konkrétního předmětu.
- Dodat materiály k procvičování.
- Informovat o výrazných změnách v učení dítěte.

Sociální pracovník může:

- Přímou navázat svojí službou na učitele.
- Poskytnout zpětnou vazbu učitelům na aktivitu dítěte v NZDM.
- Nabídnout své služby přímo ve škole a během společných akcí s učiteli.
- Podílet se na programech/třídnických hodinách ve škole.

O základním učebním minimu

Sociální pracovníce, Radotín

„Hodně se vyplatí, když se domlouváme na tom minimu a učitel ví, že sem dítě chodí a třeba nám i zadává úkoly, protože některý děcka nejsou schopný je přinést a nebo přinesou v tak pozměněné podobě zadání, že jeho naplnění není možný. To si myslím, že dává smysl, protože dítě je v tom spokojenější a je úspěšnější ve škole a já jsem v tom taky spokojenější, protože vím, co a jak.“

„Já můžu dávat učitelům zpětnou vazbu nebo i rodičům, aby i rodiče o tom věděli. Zpětnou vazbu o tom, jestli to dítě sem chodí a jestli něco dělá. Což u druhostupňových, kteří mají tendenci obcházet pravidla, docela dobře funguje. Vyzkoušeli jsme si to loni na reparačních, kdy sem děti chodily intenzivně v létě, připravovaly se na reparační. Já vlastně potřebuju od učitele vědět, že je třeba schopný přimhouřit oči nad něčím, ale přes něco nejede vlak.“

Informace o změnách v učení dítěte

Sociální pracovník, Kutná Hora

„Máme tady sociální aktivizaci, dokážeme řešit i problémy rodiny, takže když se sem dostane například dítě, které má výborný prospěch a najednou začne propadat a učitelka se na nás obrátí, jestli bychom dokázali zjistit, co je za problém, tak je to pro nás výborný impuls, proto-

že když to dítě sem chodí, tak víme, že se něco děje. My pak už dokážeme zjistit, že se třeba rodina dostala do dluhové pasti a je tam velký problém. Tím, že jim jde třeba o bydlení. A my už se zkontaktujeme s tou rodinou a už jim nabízíme možnosti, protože tady máme poradenství, oddlužení a tak dále.“

MOŽNÉ NASTAVENÍ ROLÍ PŘI SPOLUPRÁCI ZŠ A NZDM

Pedagog/Pedagožka (nebo jiný zástupce partnerské školy)

- Pedagogové partnerské školy znají cíle spolupráce.
- Pedagogové, kteří mají zájem, se zapojují do organizace a realizace společných aktivit.
- Ostatní pedagogičtí pracovníci dané školy jsou s formou spolupráce v základních rysech obeznámeni a vědí, že v případě potřeby mohou doporučit své žáky sociálním pracovníkům NZDM, ideálně aktivně vyhledávají žáky, kterým může být spolupráce ku prospěchu.
- Při společných aktivitách se snaží hledat cesty, jak děti podpořit v učení.
- Společně se sociálními pracovníky spolupráci reflektují a plánují následné kroky pro jednotlivé děti.

Sociální pracovník/pracovnice

- Sociální pracovníci partnerského NZDM znají cíle spolupráce.
- S pedagogy plánují společné aktivity.
- Zapojují se do organizace a realizace společných aktivit.
- Při společných aktivitách pracují s dětmi, zjišťují jejich sociální potřeby.
- Spolu s pedagogy a externími lektory práci reflektují a plánují následné kroky pro jednotlivé děti.

Koordinátor/ka a metodik/metodička spolupráce

- Nezbytná role, kterou může zastávat externí osoba, ale i pracovník ZŠ (například sociální pedagog) nebo NZDM. Je však nutné finančně i časově zohlednit náročnost této role v rámci náplně práce pracovníka.
- Poskytuje metodickou podporu pedagogům i sociálním pracovníkům.
- Koordinuje komunikaci mezi všemi aktéry spolupráce.
- Administruje komunikaci (má přehled o plánovaných akcích,

- personálním obsazení, zájmu a potřebách dětí).
- Může zajišťovat supervizi a reflexi spolupráce.

Zřizovatel (Odbor školství, Odbor sociálního začleňování)

- Sbírá a předává informace o kapacitách sociálních služeb a potřebách dětí v dané lokalitě.
- Koordinuje a propojuje organizace, které pracují s ohroženými skupinami dětí.
- Zajišťuje celkovou podporu programů/projektů v oblasti vzdělávání dětí a sociálního začleňování.
- Umožňuje strategická setkávání zúčastněných organizací.

Zkušenost HVCM:

V některých lokalitách, kde jsme působili, se nedařilo zapojit pedagogy do aktivit v NZDM (aktivity se odehrávají většinou v odpoledních hodinách, v případě letní školy o prázdninách).

Pro motivaci pedagogů k zapojení do spolupráce doporučujeme:

Začlenit spolupráci do strategie školy a rozvíjet meziprofesionální vztahy

Zajistit finanční ohodnocení pedagoga.

Zohlednit činnost v rozvrhu pedagoga (vstřícnost v rozložení hodin v týdnu) a odlehčit jeho nepedagogickou zátěž.

Vnímat společnou aktivitu jako další vzdělávání a profesní rozvoj pedagogů.

FORMY SPOLUPRÁCE ZŠ A NZDM

Forem spolupráce ZŠ a NZDM může být celá řada, od jednorázové komunikace o konkrétním dítěti, které se ocitne v náročné situaci (*case management*), až po dlouhodobé projekty pro vybrané cílové skupiny nebo všechny děti z okolí. Vždy je důležité reagovat na aktuální potřeby a možnosti dané lokality.

Základní formy spolupráce:

- Pravidelná komunikace mezi školou a NZDM (schůzky, e-maily, telefonáty)
- Společné plánování aktivit (akce, doučování, výuka)
- Vzájemné konzultace vybraného tématu (profesní rozvoj)
- **Společné akce například:**
 - Přítomnost sociálních pracovníků ve výuce
 - Programy externích lektorů za účasti pedagogů i soc. pracovníků
 - Programy sociálních pracovníků ve škole
 - Výpomoc sociálních pracovníků při akcích a projektech školy
 - Společně organizované volnočasové programy v NZDM
 - Letní školy/Příměstské tábory

V následující části detailněji popíšeme některé formy spolupráce, které se nám osvědčily.

TERÉNNÍ PRÁCE NA ŠKOLÁCH

Sociální pracovníci mohou působit přímo ve škole, jejich práce může mít tyto podoby:

- Workshopy na vybraná sociální témata (šikana, vztahy, řešení konfliktů apod.)
- Sportovní akce
- Výpomoc o přestávkách a volných hodinách, hraní her, volná komunikace s dětmi

Zkušenost HVCM:
Velice se osvědčily pravidelné návštěvy pracovníků NZDM ve školách například v konkrétní den o velké přestávce ve vestibulu školy.

- Nabídka služeb NZDM v prostorách školy
- Nízkoprahový klub přímo ve škole
- Doučování
- Poradenství

Sociální pracovníci o svých činnostech ve školách:

„V rámci terénu chodíme na jednu ze šesti škol, kde trávíme volné hodiny na chodbě a bavíme se s dětmi o jejich tématech, hrajeme karty, deskovky a více se s nimi sblížíme (2krát týdně).“

„Když nás děti vidí ve škole, tak za námi fakt chodí, buď si něco jako zahrát nebo popovídat o svých radostech a starostech“

„Jsme v kontaktu, pravidelně docházíme do školy (1krát týdně) provádět terénní práci, plánujeme například workshop o fotbale v rámci Ligy fúrového fotbalu, ukázkou juggeru a venkovní akci na konci školního roku.“

„Škola jsme nabídli doučování, které již probíhá, a škola nám vyhověla v pronájmu tělocvičny na zimní měsíce.“

PŘÍTOMNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ VE VÝUCE

Sociální pracovníci se mohou účastnit výuky (například třídnických hodin) a poznávat tak děti v kontextu učení a jejich začlenění do třídního kolektivu. Pokud to vybrané téma umožňuje, pedagog a sociální pracovník mohou také vést hodinu v tandemu.

Jednou z dalších variant je přizvání externího lektora, který zajistí program, při kterém jsou jak pedagogové, tak sociální pracovníci v roli pozorovatelů.

Zkušenost HVCM:

Když děti potkají ve škole sociálního pracovníka, kterého znají z klubu, mají vždy radost, na chodbách se s ním zdraví a spontánně komunikují. Dětem se takto propojují oba prostory, což je důležitý signál, že spolu dospělí spolupracují, že je škola otevřená vůči lidem z venku.

Organizace HVCM nabízí **lekce hodnotového vzdělávání** (v délce 2 vyučovací hodiny), kterých se účastní učitelé, asistenti pedagoga i sociální pracovníci spolu s dětmi. HVCM zajišťuje lektora a mentora pro následnou reflexi (1 vyučovací hodina).

Lekce je zaměřena na taková témata a používá takové metody práce, které umožňují rozvíjet u dětí jak kognitivní, tak psycho-sociální oblast (např. téma hrát fér, pravidla a hranice, nervozita, sebeovládání apod.). Děti se při lekcích učí sdílet své zkušenosti a pocity, formulovat myšlenky a názory, spolupracovat, pracovat s obecnějšími pojmy, naslouchat druhým, přijmout jiný názor, diskutovat apod.

Pro pozorování a reflexi je vhodné **předem vybrat parametry**, které umožní propojit pohled na dítě jak ze sociální perspektivy, tak z pohledu učení.

Zkušenost HVCM:

Při reflexích vyšlo najevo, že učitelé a sociální pracovníci se zaměřují u dětí na jiné aspekty. Sociální pracovník například umí dobře rozpoznat děti ve složité sociální situaci, interpretovat "zlobení", které může mít velmi různé důvody, pracovat s hranicemi apod. Učitelé reflektují více schopnost splnit zadání, umí zhodnotit formulační dovednosti, posoudit pokrok v učení apod.

Příklad pozorovacího archu, který může být podkladem pro společnou reflexi:

Pozornost žáků

Příklady popisu (co vidíme a slyšíme):

- žák činnosti nevěnuje pozornost
- žák sleduje činnost se zájmem, ale nezapojuje se aktivně
- žák se zapojuje aktivně, reaguje, odpovídá na otázky, soustředí se

Projevy vzájemného respektu

Příklady popisu:

- žák neprojevuje zájem o názory druhých nebo je ruší
- žák vyjadřuje názor vulgárně zvuky nebo posunky
- žák naslouchá druhým a vyjadřuje svůj názor respektujícím způsobem

Spolupráce mezi žáky

Příklady popisu:

- žák ve skupině nepracuje
- žák ve skupině přebírá veškerou aktivitu
- žák se plně podřizuje druhým a je neaktivní
- žák ve skupině pracuje aktivně, komunikuje se členy skupiny

Vyjadřování žáků

Příklady popisu:

- žák nevyjadřuje žádné své postoje
- žák vyjadřuje názory a postoje, formuluje neobratně
- žák srozumitelně formuluje své názory a postoje

LETNÍ ŠKOLA

Letní školy jsou prázdninovým programem pro děti na principu příměstského tábora.

Jejich cílem je nabídnout dětem nový pohled na učení. Kombinují volnočasové a vzdělávací aktivity, děti zde pracují skupinově i individuálně. Program je určen zejména dětem, které potřebují podpořit v učení i sociální adaptaci (což se po covidu týkalo všech dětí). Vzhledem k tomu, že mnoho rodin, pro jejichž děti jsou letní školy organizovány, nemůže LŠ hradit, doporučujeme, aby byl program včetně stravování dostupný zcela nebo částečně zdarma.

Do přípravy i realizace programu je dobré zapojit učitele, sociální pracovníky, lektory, dobrovolníky z řad středoškoláků a vrstevníky.

Tipy a doporučení

Plánování

- **Začněte plánovat letní školu včas** (doporučujeme již v průběhu ledna). Stanovte její termín na společném setkání spolupracujících pracovníků.
- **Nabídněte včas spolupráci dobrovolníkům**, oslovit můžete např. blízkou střední školu, studenty pedagogických škol, žáky vyšších ročníků ZŠ, starší sourozence dětí nebo rodiče.
- **Najděte zajímavé externí lektory**, dobře jim vysvětlete specifika letní školy a její cíl. Nebojte se požádat o ukázkou jejich práce (např. návrh programu/hodiny) pokud nemáte s lektorem přímou zkušenost. Nezapomeňte je včas informovat a potvrdit jejich účast.

Zkušenost HVCM:

Pedagogové a sociální pracovníci si chválili programy, na nichž se podíleli zcela společně.

Velice se nám osvědčilo přizvání externích lektorů či odborníků z různých oblastí (geolog, herec, cestovatel, záchranář), kteří vedli program a učitelé a sociální pracovníci tak získali prostor pro cílenou práci s dětmi.

Máme zkušenost i s dobrovolnickým zapojením deváťáků z partnerské školy. Věková blízkost dětí umožňuje jednodušší navázání vztahu.

Větší množství osob zapojených do zajišťování letní školy se ukázalo jako velká výhoda zejména pro individuální práci s dětmi např. při doučování.

- **Informujte děti a rodiče**, pro které je škola určena. Na přihláškách požádejte o souhlas rodičů s pořízením fotografií.
- Pokud vám to rozpočet dovolí, **pozvěte si šikovného fotografa**. Budete tak moci vzpomínat na společný čas, věnovat fotografie dětem a rodičům i doložit práci sponzorům.

Financování je vzhledem k termínům grantů třeba často zajistit již na podzim předchozího roku. Je možné ho konzultovat se zřizovatelem nebo požádat o malý grant městské části či obce. Oslovte také lokální organizace a firmy. Mohou spolupracovat např. na zajištění obědů, či svačinek pro děti, materiálů, zajímavých exkurzí apod.

Realizace

- **Členění každého dne** je třeba promyslet tak, aby byly činnosti rovnoměrně rozděleny, Zároveň by každý měl vědět, jaká je jeho role v jednotlivých aktivitách. Některé aktivity vedou sociální pracovníci a funkce učitelů je spíše pozorovatelská či asistentská. V jiných aktivitách se role obrátí.
- **Střídejte aktivity a jejich formy** tj. kolektivní a individuální, pohybové, kreativní a vzdělávací.
- **Doporučujeme zařadit také výlety a exkurze** mimo známé prostředí. Ze zkušenosti víme, že často neobjevená krásná místa se nacházejí i v bezprostřední blízkosti klubu nebo školy.
- Po skončení letní školy **vytvořte závěrečnou zprávu** s popisem programu, fotografiemi a poděkováním všem, kteří se podíleli. Je to nejen skvělý podklad pro příští ročník, ale i možnost ohlédnout se za vaši celkovou činnost.
- Nezapomeňte na **společné závěrečné zhodnocení**, zapište si tipy na příští rok – co dobře fungovalo, a co je třeba změnit nebo doplnit.

Reflexe

Zásadní součástí každého dne je závěrečná společná reflexe. Ujistěte se, že každý počítá s účastí na této reflexi, která buduje základy pro další práci. Vychází z intervizního okénka, s nímž běžně pracují sociální pracovníci. Jde o shrnutí dne z perspektivy každého člena týmu. Je věnováno prožívání všech zapojených pracovníků a pozorováním, která každý udělal směrem k dětem.

Jak jste se dnes cítili? Jak se vám dařilo pracovat, komunikovat s dětmi?

Čeho jsme si všimli? Co bychom pro podporu konkrétního dítěte, vybraných dětí nebo celé skupiny mohli udělat jinak? Je nějaký krok i z hlediska dlouhodobé péče o některé dítě, který můžeme učinit?

Pedagožka, Most

„Překvapilo mě, jak dobře jde pracovat společně s dětmi různého věku. Využila bych tyto zkušenosti v ‚soví hodince‘, kterou s dětmi děláme. Také se mi líbilo, kolik se toho dětí naučily venku. Nejdřív jsem měla dojem, že je názvy stromů a rostlin nezajímají, ale překvapilo mě, kolik si toho zapamatovaly.“

Lektor hudebního workshopu

„S nízkoprahovými dětmi pracuji vlastně teprve po čtvrté, ale je to extrémně obohacující v tom, že pokaždé je skupina jiná, pokaždé reaguje jinak, ale ty děti mají něco společného. Je v nich nějaká vnitřní touha, ač to tak nemusí na první pohled vypadat, protože třeba zlobí, ale něco tam je, co se chtějí naučit. Podle mě hudba je ideální příležitost, jak se naladit na nějaký stejný tón, na stejnou vlnu a ještě se u toho vydovádět, zahýbat se, zadupat si, zatleskat si...“

Dobrovolnice z gymnázia, Praha

„Pomáhala jsem s doučováním a přijde mi strašně fajn, že díky tomu si můžeme bourat svoje stereotypy. Reakce od těch doučovaných jsou samozřejmě hodně různé. Často jsou rádi, my mnohdy vidíme, jak se i posouvají, což je super.“

Příklad programu letní školy, Most (červenec 2022)

15 dětí, 5 sociálních pracovníků, 3 pedagogové, 3 dobrovolníci ze SOŠ,
3 externí lektori

1. DEN	2. DEN	3. DEN	4. DEN	5. DEN
<p>9–9.30 h Přivítání (soc. pracovníci)</p> <p>9.30–11 h Logopedický program s odborníkem (pedagožka ZŠ)</p> <p>11–11.45 h Individuální doučování (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci, koordinace: pedagožka ZŠ)</p> <p>13–13.30 h Čtenářská dílna (pedagožka ZŠ)</p> <p>13.30–15 h Hry (sociální pracovníci)</p> <p>15–15.30 h Reflexe, rekapitulace programu, příprava na další den (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci)</p>	<p>9–9.30 h Rekapitulace (deník), Logopedická cvičení (soc. pracovníci)</p> <p>9.30–11 h Angličtina (pedagožka ZŠ, dobrovolníci)</p> <p>11–11.45 h Individuální doučování (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci, koordinace: pedagožka ZŠ)</p> <p>13–15h Naučná stezka Ressl: místní ekosystém, turistika (pedagogové, soc. pracovníci)</p> <p>15h–15h30 Reflexe, rekapitulace programu, příprava na další den (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci)</p>	<p>9–9.30 h Rekapitulace (deník), Logopedická cvičení (soc. pracovníci)</p> <p>9.30–11 h Slam poetry (externí lektor)</p> <p>11–11.45 h Individuální doučování (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci, koordinace: pedagožka ZŠ)</p> <p>13–13.30 h Čtenářská dílna (pedagožka ZŠ)</p> <p>13.30–15 h Sportovní hry na školním hřišti (pedagogové a dobrovolníci)</p> <p>15h–15h30 Reflexe, rekapitulace programu, příprava na další den (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci)</p>	<p>9–9.30 h Rekapitulace (deník), Logopedická cvičení (soc. pracovníci)</p> <p>9.30–11 h Přírodopis, chemie: funkce jazyka, ochutnávka exotického ovoce, příprava zmrzlíny (Pedagožka ZŠ)</p> <p>11–11.45 h Individuální doučování (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci, koordinace: pedagožka ZŠ)</p> <p>13–15 h Výlet na vodní nádrž Matylda (pedagogové, dobrovolníci, pracovníci)</p> <p>15–15.30 h Reflexe, rekapitulace programu, příprava na další den (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci)</p>	<p>9–9.30 h Rekapitulace (deník), Logopedická cvičení (soc. pracovníci)</p> <p>9.30–11 h Lekce hodnotového vzdělávání (lektorka HVCM)</p> <p>11–11.45 h Individuální doučování (pedagogové, dobrovolníci, soc. pracovníci, koordinace: pedagožka ZŠ)</p> <p>13–15 h Závěrečný program s dětmi, rozloučení (pedagogové, soc. pracovníci, dobrovolníci)</p> <p>15–15.30 h Evaluace letní školy</p>

VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

Organizace pravidelných volnočasových aktivit je další možností spolupráce pedagogů a sociálních pracovníků, tentokrát v prostředí nízkoprahového klubu (případně školy, pokud je to pro děti jednodušší).

Učitelé a sociální pracovníci sestaví společně pravidelný program, který zajišťují sami nebo za pomoci externích lektorů. Pokud program vede lektor, sociální pracovníci a pedagogové jej nemusí připravovat. Jejich úkolem je zapojit se do programu a soustředit se na monitoring dětí ze vzdělávací nebo sociální perspektivy. Do programu mohou vstoupit nebo mluvit přímo s konkrétním dítětem v rámci své profese.

Zkušenost HVCM:

Vytvořili jsme nabídku volnočasových aktivit, ze které si NZDM mohly podle potřeby vybírat:

- Slam poetry
- Výtvarný ateliér
- Bubnování
- Upcycling (Já na tom dělám)
- Keramika
- Výroba svíček
- Hrajeme Bingo
- Férový fotbal (Fotbal pro rozvoj)
- Sochařská dílna
- Divadelní improvizace
- Zábavná chemie
- Vypravěč příběhů (Martin Hak)
- Výlety, exkurze, stopovačky atd.

Zkušenost HVCM:

Program NDU byl zaměřen na podporu ukrajinských dětí formou volnočasových aktivit. V jedné lokalitě se nám nepodařilo propojení školy a NZDM. Za podpory magistrátu, škol a jednotlivců jsme přece jen volnočasové aktivity zorganizovali a multiprofesní tým sestavili.

Chceme tím zdůraznit, jak důležitá je flexibilita a které postupy mohou fungovat, i když základní systémové kroky selžou.

Příklad aktivity realizované v rámci projektu NDU (prosinec 2022)

UPCYCLINGOVÁ DÍLNA: VÝROBA MOTÝLKŮ

Průběh aktivity

Dílna proběhla v předvánočním čase, na programu byla výroba dárků ve formě motýlka. Jde o multifunkční předmět použitelný jako spona do vlasů nebo motýlek ke společenskému oděvu. Lektorka seznámila děti s myšlenkou vdechnout starým věcem nový život, popsala materiál, se kterým měly pracovat, ukázala jim práci s tavnou pistolí a poučila je o bezpečnosti práce. Dále dětem ukázala postup práce. Společně vybírali látky, prohlíželi materiál, mluvili o barvách a vzorech. Všichni (včetně pedagogů a sociálních pracovníků) se pustili do práce a při té příležitosti byl čas povídat si o tom, co je nového ve škole, jak kdo tráví vánoční svátky apod. Děti sdělovaly, pro koho motýlka vyrábí, zmiňovaly rodiče, kamarády, mazlíčky.

V komunikaci ukrajinských dětí se objevily jazykové chyby např. při pojmenování barev, které dospělí nebo vrstevníci v průběhu činnosti opravovali. Jeden z chlapců se zpočátku nechtěl zapojit, trvalo mu delší dobu, než začal pracovat. Výrobek se mu povedl, nakonec jich vytvořil více a rozzářil se.

Motýlka úspěšně vytvořily všechny děti. Některé jich rády vytvořily více (dárky pro blízké), jiné s prací nespěchaly a využily čas spíše k debatě s paní učitelkou o výletě nebo se sociálním pracovníkem o tom, kde je střed Evropy (téma se objevilo při hledání prostředku látky, aby motýlek byl pravidelný).

Co děti rozvíjely?

Vedle jazykových dovedností (zejména u dětí s OMJ) děti získávaly znalosti spojené s tradicemi a kulturou, zamyslely se nad plýtváním a možnostmi recyklace, rozvíjely motoriku, kreativitu a estetické vnímání, spolupráci, empatii a štědrost.

Reflexe

Po aktivitě proběhla reflexe lektorky, pedagožky, sociální pracovnice a metodičky. Mluvily o konkrétních dětech, jejich schopnosti soustředit se na danou činnost, vyjádřit se v češtině (u dětí s OMJ) a vzájemně

si pomoci. Z diskuse vyplynulo, že méně náročné aktivity nabízejí řadu možností práce s dětmi: děti mohou volně komunikovat, zažít úspěch a vzájemnou pomoc.

U chlapce, který nejprve nechtěl motýlka vyrábět, se tým shodl na tom, že pravděpodobně potřebuje větší zájem ze strany dospělých a také zážitek úspěchu. Domluvili se, že na příštím setkáním si sociální pracovnice k chlapci přisedne, bude ho povzbuzovat a všimnout si drobností, které u něj může ocenit. Pedagožka si připraví pro děti aktivitu (sebe)hodnocení nad jejich vlastními výrobky. Po dalším setkání posoudí, zda se kroky osvědčily a případně vymyslí další formy podpory.

Zkušenost HVCM:

Efektivnější formou komunikace o dětech, na rozdíl od bezprostřední ústní reflexe po aktivitě, je schůzka nad písemnou reflexí, ve které pedagogové a sociální pracovníci zachytí své poznatky z pozorování dítěte. Záznamy mohou být odrazovým můstkem pro společné hledání nových postupů pro podporu dítěte a sledování jeho vývoje v delším časovém horizontu.

METODIKA SPOLEČNÝCH REFLEXÍ

Ve všech formách spolupráce pedagogů a sociálních pracovníků se ukazuje, že je důležité dát odborníkům příležitost pozorovat děti při různých činnostech, aby na ně získali komplexní pohled.

Pokud vytvoříme podmínky pro týmovou reflexi, tj. umožníme-li například účast více odborníků ve výuce nebo volnočasové aktivitě a zařadíme-li do běžné praxe následnou reflexi takové aktivity, můžeme získat o konkrétních dětech velmi cenné poznatky a společně nastavit efektivní podporu.

Zkušenost HVCM:
Při spolupráci se školami a NZDM vyšlo najevo, že pro pedagogy ani sociální pracovníky není lehké formulovat a předávat doporučení pro navazující práci s konkrétním dítětem. Jsme přesvědčeni, že společné reflexi a komunikaci doporučení je třeba věnovat velkou pozornost a podpořit její rozvoj v obou profesích.

Reflexe je pozorováním, ohlédnutím, za prací a chováním dítěte. Cílem takové reflexe, například formou zápisu, je okamžité zachycení toho, co dítě dělá, jak se chová, co v průběhu aktivity fungovalo z použitých postupů a co naopak nefungovalo. Má stejná pravidla jako zpětná vazba. Může být hodnotící, nebo popisná.

Hodnotící reflexe:

- Hodnotí, soudí, co je dobře a co je špatně.
- Často používá **přidavná jména**, přisuzuje dítěti vlastnosti nebo je i nálepkuje.
- Negativní hodnotící reflexe používá slova s NE (nedělá, neumí...)
- Hodnotící reflexe může obsahovat i osobní kritiku, ironii nebo naopak pozitivní hodnocení osoby, nikoli konkrétní informace o tom, co bylo dobrého na její práci.

Hodnotící reflexe neumožňuje:

- stanovit účinnou podporu dítěti
- přínosně komunikovat s ostatními v týmu

- vést efektivní rozhovor s rodiči
- vést efektivní rozhovor s dítětem samotným
- vytvářet ve třídě klima, v němž panuje důvěra a dobré vztahy

Příklady:

- *Je agresivní.*
- *Je líný, stále neumí vyjmenovaná slova.*
- *Je nevychovaná!*
- *Je chytrá.*
- *Je šikovný!*
- *Pracoval moc hezky.*

Popisná reflexe:

- Otevírá dveře k dalším krokům a kreativním přístupům v podpoře dítěte.
- Používá neutrální popisný jazyk, tj. odborník žáka při činnosti pozoruje a popisuje bez hodnocení, popisuje to, co vidí a slyší.
- Zaměřuje se na průběh činnosti, nikoli na její hotový produkt.
- Zaměřuje se na okamžitý stav dítěte, jeho aktuální znalosti, dovednosti, přístup, chování, projev.
- Pozorování nám může přinést drobné i větší objevy, co dítě umí, ale i to, co mu nejde. Může také později přinést nápady na podporu.

Příklady:

Mnohem více vyjmenovaných slov znal při ústním zkoušení.

Hlásí se ke čtení krátkých i delších textů nahlas ostatním, textu rozumí, převypráví ho, vybere hlavní myšlenku.

Nabídnutou pomoc odmítl. Na otázku proč, říká "nemá to cenu".

Soustředění na to, co pozorovatel slyší a vidí, pomáhá pozorovateli citlivě přistupovat ke skrytým částem činnosti dítěte, třeba k jeho soustředění, ochotě, úsilí nebo prožívání.

Toto jsou příklady hodnotící reflexe, která ke skrytým částem přistupuje z pozice subjektivního názoru, který se skutečností nemusí mít vůbec nic společného.

Příklady:

- *Není ochoten pracovat lépe.*
- *Nesoustředí se.*
- *Není trpělivý.*
- *Nezajímá ho to.*

Do týmové reflexe nepatří:

- **Osobní/intimní informace**

Pokud o dítěti (od dítěte samotného nebo od jiných lidí) máme nějaké osobní nebo intimní informace, pak nejsou předmětem společných reflexí a neměly by nás ovlivňovat. Platí, že v práci týmu by nám možná i překážely, stačí, co vyzorujeme. Samotné tyto informace nejen že jsou důvěrné, ale také nejsou samy o sobě zdrojem nápadů na podporu dítěte.

- **Rodinná anamnéza**

Pokud o rodině dítěte máme důvěrné informace (například: rodiče jsou v rozvodovém řízení apod.), musíme s nimi zacházet jako s důvěrnými, nesdělovat je dalším osobám, tedy ani členům týmu. Samotný fakt, že se např. rodiče rozvádějí, nám nepomůže stanovit podporu. Každé dítě může na tuto situaci reagovat jinak (některé je demotivované, osamělé, straní se ostatních, vzteká se, je neklidné apod.). V reflexi popisujeme jeho chování a hledáme způsoby, které tomuto konkrétnímu dítěti pomohou.

- **Lékařské diagnózy**

Chronické onemocnění nebo postižení dítěte je důležitá informace jak pro pedagoga, tak pro sociálního pracovníka: v práci s dítětem s autismem, s epilepsií, se specifickými poruchami učení apod. musíme znát základní přístupy. Zároveň jsme povinni respektovat individuální odlišnosti, které se dozvíme o zdravotním znevýhodnění nebo postižení od rodičů, poradenských zařízení aj. ve svém přístupu to zohlednit.

To ovšem také není předmětem reflexí.

Písemný zápis reflexe

Psaní popisné reflexe je činnost, kterou je třeba procvičovat. Znamená to oprostít se od subjektivního hodnocení, což není lehké. Naše zkušenosti nám určitě budou napovídat, možná nás budou napadat i řešení. Je užitečné si je psát stranou. Efektivní je zapisovat si i otázky, které nás napadají, například tímto způsobem:

MOŽNÝ ZÁPIS REFLEXE

Co vidím, slyším

Pět minut pracovala soustředěně, poté se začala rozhlížet kolem, padala jí tužka několikrát na zem, okusovala ji, dělala jiné činnosti (smrkání apod.).

Na nabídku pomoci reagovala kývnutím hlavy, pohled očí jinam.

První část měla vypracovanou téměř bezchybně. Říká, že zadání rozumí. Povzbuzuji ji, ať pokračuje dál, jde o stejný způsob řešení.

Otázky

Je to jen při češtině?

Strach? Bojí se jen mne?
S kým z učitelů komunikuje?
S kým z dětí?

Potřebuje povzbudit? Ujistit, že pracuje dobře?

Nápady a řešení

Promluvit s kolegy.

Zkoušet více práci ve dvojicích. Všítat si, s kým jak pracuje. Dát jí na výběr.

Častěji povzbudit, zkusit dříve, než znejstí.

Reflexe potřeb dítěte při ústním rozhovoru má svůj smysl a ne malý. Je to dobrý způsob týmové spolupráce. Psaný záznam má ale oproti ústnímu řadu výhod:

- můžeme zachytit svá autentická okamžitá pozorování
- můžeme zachycovat své nápady na podporu dítěte v průběhu dalších dní a týdnů, vracet se k nim, hodnotit je
- můžeme se inspirovat a rozvíjet nápady dalších členů týmu
- můžeme do týmu přizvat někoho dalšího a k jednání máme hotové podklady
- máme tím také dokonalý podklad k rozhovoru s dítětem nebo rodiči

Na základě písemné reflexe doporučujeme společně uvažovat nad možnostmi podpory konkrétního dítěte, a to jak ze strany sociálních pracovníků, tak učitelů, a plánovat další společné nebo individuální kroky.

ZÁVĚR

V tomto metodickém průvodci jsme se pokusili co nejlépe zprostředkovat naše zkušenosti s navazováním praktické spolupráce základních škol a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Vycházíme z přístupu Hodnotového vzdělávání sestry Cyril Mooney, který klade ve vzdělávání důraz na aktivní učení v situacích a reagování na potřeby okolní komunity. Doufáme, že naše aktivity budou inspirací pro rozvoj další meziprofesionální spolupráce, která může pomoci dětem v těžkých životních situacích, ale nejen jim. Pokud vás naše práce oslovila, neváhejte nás kontaktovat na info@hvcm.cz nebo navštívit naše stránky www.hvcm.cz.

